

FELSEFE DÜNYASI

2010/2 Sayı: 52 YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu

Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Prof. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Prof. Dr. İsmail KÖZ
Doç. Dr. Erdal CENGİZ
Yard. Doç. Dr. Fulya BAYRAKTAR

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S
INDEX ve TUBİTAK/ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ

P.K. 21 Yenişehir/Ankara
Tel & Fax: 0 312 231 54 40

Fiyatı: 20 TL (KDV Dahil)

Banka Hesap No: Vakıf Bank Kızılay şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı

Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Alınteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11 YeniMahalle/ANKARA
Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

CUMHURİYET DÖNEMİNİN ÖNCÜ BİR KADIN FELSEFECİSİ: SEMİHA CEMAL HANIM

Fulya Bayraktar*

Cumhuriyetin ilk kadın felsefecilerinden olan Semiha Cemal Hanım, 1905'te doğmuş ve 1936'da vefat etmiştir. Telif edebî-felsefî eserleri ve kendisinin kaleme aldığı ön sözler ile yayınladığı felsefe tercümeleri vardır. Aynı zamanda bir mutasavvıf olan Semiha Cemal, yaşayışı ve eserleri ile, Türk'e ve İslâmiyet'e ait etik ve estetik değerlerin inşa edildiği, idrak edildiği ve nesilden nesile aktarıldığı bir medeniyetinin oluşturucularından ve sembollerinden biridir. Bu makalede, kendi medeniyetimizi anlayabilmek ve anlamlandırabilmek için küçük bir adım olarak, Semiha Cemal'in bugüne dek bir felsefeci gözü ile incelememiş olan eserleri ve düşünce hayatı incelenmeye çalışılacaktır.

Semiha Cemal Hanım, 1926'da Darülfünûn'un Felsefe şubesinden mezun olmuş, burada Mustafa Şekip Tunç'un asistanı olarak bir süre çalışmış ve daha sonra liselerde felsefe ve ruhiyat öğretmenliği yapmıştır. Platon'dan, Stoacı filozoflardan biri azatlı bir köle, diğeri ise bir hükümdar olan Epiktetos ile Marcus Aurelius'dan ve Platon'un talebelerinden biri olan Kevis'den yaptığı tercümeleri, hem Cumhuriyet döneminde bu filozoflardan yapılan ilk tercümeler olmaları, hem de Türkiye'de bir felsefe dilinin gelişmesi bakımından önemli bir katkıdır. Niyazi Berkes bu tercümeler için Semiha Cemal'in "böyle bir devirde bu kadar ciddi ve kıymetli eserleri bize bilfiil ihda edebilmesini hayret ve takdirle karşılıyoruz"¹ diyor. Semiha Cemal'in tercüme ettiği eserler şöyle sıralanabilir: Platon'dan yaptığı tercümeler; Ruhun Bekası - Fedon (Phaidon), Vazife - Kriton, Methiye - Apoloji (Apologia - Sokrates'in Savunması), Tabiat-ı İnsaniye - 1. Alkibiades, Yalan - Hippias (Küçük Hippias), Takva - Ötifron (Euthyphron), Belâgat (Aşk) - Gorgias (2 kısım hâlinde), Aşk veya Ziyafet - Symposion, Fazilet - Menon, Ruhların Güzelliği - Fedr (Phaidros). Epiktetos'un bu güne kadar ulaşabilen ve genellikle "Düşünceler" ya da "Sohbetler" olarak bilinen konuşmalarını "Epiktet Risalesi" adı ile, François Thurot'dan tercüme etmiştir ve tanıtıcı bir önsözle yayınlamıştır.² Marcus Aurelius Antonius'un "Kendime" diye yazdığı düşüncelerini, Gustav Loisel'den tercüme etmiş ve

*Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı

¹Niyazi Berkes, "Bazı Eflatun Tercümeleri Hakkında", s. 370.

²Semiha Cemal, "Önsöz", Epiktet

yine kendisinin kaleme aldığı bir önsözle yayınlamıştır.³ Ayrıca, Commelin'den "Hayat-ı Beşer yahut Kevis'in Tablosu" adı ile tercüme ettiği ve filozof Kevis'e ait olan bir küçük Risale vardır. Tablo, filozoftan kalan tek eserdir ve Semiha Cemal bu eseri daha önce tercüme ettiği Fedon, Epiktet, Apoloji ve Kriton'un bir tamamlayıcısı olarak gerekli bulduğu için tercüme ettiğini ifade eder.⁴ Bu tercümelere, yazarlarına ve eserlere ilişkin önsözler yazmıştır. Semiha Cemal Hanımın felsefece incelenmemiş, ancak felsefî nitelikte olan telif eserleri ise edebî üsluplarla yazılmışlardır. Hayat ve Mihrap mecmualarında muntazaman yazıları yayınlanan Semiha Cemal'in, roman, hikâye ve deneme tarzında üç telif eseri mevcuttur: Aşk, Aşk Peygamberi ve Gül Demeti. Ayrıca, "Aşk Budur" isimli bir eseri yazmaya başlamış ancak tamamlamaya ömrü yetmemiş ve bu eser Semiha Cemal Hanımın vefatından sonra en yakın arkadaşı ve kuzeni olan Samiha Ayverdi tarafından tamamlanarak yayınlanmıştır.⁵

Semiha Cemal'in telif eserleri incelendiğinde, tercümelerinin de tesadüfî olmadığı ve kendi felsefesine temel teşkil edebilecek, kendi düşüncelerini kavramlaştırma imkanı verebilecek eserleri tercüme ettiği görülür. O, aynı zamanda bir mutasavvıf olarak, felsefesi için müşahhas bir örnektir. Yaşadığı gibi yazmış ve yazdığı gibi yaşamıştır. Almış olduğu tasavvuf terbiyesini, felsefe bilgisi ile birleştirmiş ve tasavvufun kavramsal olarak kolay anlaşılacak hal bilgisini, edebiyatın anlatım imkanlarını da kullanarak aktarmaya çalışmıştır. Tasavvufun felsefe ve edebiyatla birlikteliğinin modern birer örneği olan eserleri için "edebî edebiyatı" demek, felsefesi için ise bir "aşk felsefesi" demek mümkündür. Tasavvuf ise; hem edebinde, hem edebiyatında, hem de aşkında -felsefesinde- en belirgin ögedir. Eserlerinde, bir taraftan Platon'dan beri süregelen idealist felsefenin aşk, iyilik, güzellik, erdem ve adalet değerlerinin, diğer taraftan Stoa felsefesinde karakteristik olan ahlâk öğretisinin tasavvuf felsefesi ile bütünleştiği görülür. Felsefe tahsilini Darülfünûn'da yapan Semiha Cemal, tasavvuf terbiyesini 20. yüzyılın büyük mutasavvıflarından Ken'an Rifaî'den almıştır. Hocasından aldığı terbiye ile, hocalık hayatında "insan" yetiştirmek için gayret etmiştir. Eserleri kısacık bir insan ömrü için büyük muvaffakiyettir. "Ancak onun elde ettiği bundan daha büyük bir muvaffakiyeti vardır: O da mânâsını bulması, insan olmanın omuzlarına yüklediği mesuliyetlerin şuuruna ermesi ve bilhassa başkaları için yaşamak bahtiyarlığını elde etmesidir."⁶ 1936 yılında henüz 31 yaşında iken vefat ettiğinde İstanbul Kız Muallim Mektebi öğrencilerinden Sa-

³Semiha Cemal, "Önsöz", Kendime, *Marcus Aurelius Antonius'un Düşünceleri*

⁴Semiha Cemal, "Önsöz", *Hayat-ı Beşer yahut Kevis'in Tablosu*, s.3

⁵Samiha Ayverdi, *Aşk Budur!*

⁶Samiha Ayverdi v.d., *Ken'an Rifaî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, s.198

biha Orhan kendisi için şu sözleri söylemiştir: “Aziz Öğretmenimiz, “*çocuklar, ruh ebedî, madde fânîdir!*” derdin. Senin sözlerini sana tekrar ediyoruz. Sen ölmedin. Kalplerimizin en derin köşelerine kazıdığımız ruhun, benliğin, ahenkli adın, daima gülen çehrele dimağlarımızda ve bütün varlığımızda biz yaşadıkça yaşayacaksın. Eserlerin ise hiç ölmeyecek.”⁷

Semiha Cemal Hanım’ın eserleri incelendiğinde, bir duygu, değer ve inanç varlığı olarak insanı temele aldığı ve bunu yaparken, psikoloji, felsefe ve tasavvufun yararlanarak bütünlüklü bir insan telakkisine ulaştığı görülür. Ona göre evren, bir ilâhî tecellîdir. Yani Tanrı’nın kendini gitgide daha somut sûretlerde açması sürecidir. Bu tecellî fikri ilk bakışta Plotinus’un sudûr nazariyesini çağrıştırmaktadır. Ancak burada söz konusu olan Tek Olan Mutlak Varlık’tan yani Bir’den taşarak sudûr eden bir şey ve ondan da taşarak sudûr eden bir ikinci şey ve ondan da taşarak sudûr eden bir üçüncü şey... şeklinde bir süreç değildir. Burada tecellî, Mutlak Varlığın kendisini, aracı kullanmaksızın, farklı şeylerin sûretlerinde açması, o şeylerde zuhur etmesi anlamındadır. Bu ontolojiye göre insan da, Mutlak Varlığın, ki ona Semiha Cemal’in ifadesi ile Mutlak Aşk da denilebilir, bir tecellîsidir. Mutlak Aşk olan Asıl Varlığın tecellîsi nasıl olmuş bitmiş bir şey değilse, yani hem zaman-dışı, hem de zamanda ise, insan varlığı da öyledir. Varlıktaki ezeli ve ebedî oluşa rağmen belirlenmemiş olmak diyalektiği, insan için de söz konusudur. Zira her madde bir mânâyâ işaret için vücut bulmuştur, fakat insan, kâinatın mânâsıdır. O halde insan, Kâinatı kavramak ve bilmek için önce kendini bilmeli, kendini bulmalıdır. Bu noktada hemen fark edilen, Semiha Cemal’in insan, varlık ve ahlâk anlayışının birbiri ile sistematik bir bütünlük arz ettiğidir. Bu anlayışa göre; İnsanın dışındaki her bir varlık, Tanrının yalnız bir yönünü yansıtır. Bunlar ancak bir araya geldikleri ve evreni oluşturdukları zaman Tanrıyı yansıtan bir bütün teşkil ederler. Fakat bilinci olmayan bu evren, gerçek bir bütünlük teşkil etmek için “insan”a ihtiyaç duyar. Zira insan, Tanrının bütün tecellîlerinin sûretlerinin tümünü tevhid eder ve bu tevhid edilmiş bütünün bilincine sahiptir. Bu mânâda insan, önce bilinç varlığı olarak Tanrı’nın bir sûretidir. Bir bilinç varlığı olması insanı insan kılan tek özelliği değildir. İnsan aynı zamanda bir aşk varlığıdır. İnsan tabiatı gereği âşıktır, bizatihi âşıktır. İnsan kâinattaki diğer varlıklardan bu yönü ile ayrılır. Tanrı mutlak Aşk olduğu için insan aynı zamanda bir aşk varlığıdır. Semiha Cemal; “benim terkibimde aşk ateşinden bir unsur vardır”⁸ diyerek bu fikrini ifade eder. Ancak insan için düşünce, bilinç ve aşk birbirinden ayrı düşünülemez. Semiha Cemal, Phaidros diyalogu için yazdığı ön sözde Pla-

⁷Semiha Cemal, *Gül Demeti*, s.8

⁸Semiha Cemal, *Aşk*, s.31

ton'u anlatırken düşüncenin de aşktan ayrı olmadığını şöyle ifade ediyor: Aşk ve felsefe (intizam ve usul dairesinde düşünmek), bizi aynı neticeye götürecektir. Zira ruhumuz güzelliğin arzusu olmaksızın düşünmek ihtiyacını hissetmeyecektir. Düşünmek ise sevmekten başka bir şey değildir.⁹

Bilinci, insanın kâinatı ve kendisini kavraması ve bu kâinatta yaşaması için imkân sağlamanın yanı sıra, kendini gerçekleştirme yolunda aşkı da anlamlandırması için bir rehber olur. Aşk ise onun kâinattaki anlamını gerçekleştirmesine yol açar. Semiha Cemal, insanın bir bilinç varlığı oluşuna vurgu yaparken aynı zamanda onun bir irade varlığı olduğunu da hatırlatır. Fakat irade de tıpkı bilinç gibi diyalektik bir biçimde aşk ile bağlantılıdır. Dolayısı ile iradesiz ve bilinçsiz aşk olamayacağı gibi, aşksız da irade olmaz. Semiha Cemal bunu şöyle ifade ediyor: "Hey gidi insan, nene güveniyorsun! Sağlam bir iradeye dayan. Fakat bu irade çürüyecek ete kemiğe dayanmasın. Onu besleyecek aşk ve hakikat olsun. Eğer hayale dayanıyorsan emekler de hayal olur. Çeşmenin iftihar, kendini yapan taş, toprak değil, içinden akan o güzel can verici su iledir. Bu suyu membandan almaktan hiçbir zaman utanmaz."¹⁰ Burada, bu güçlü metaforik anlatımın arkasında yer alan ontoloji açıktır. Hakikat aşktır ve insan o aşk ile insandır. O aşka bağlanmasını ise irade ile gerçekleştirecektir. İnsanın iradi olarak kendini bağlayacağı yer ise nihai noktada elbette hakikatin ve aşkın kendisi, yani içindeki anlamın membandır.

Felsefe Tarihi boyunca ahlâk alanı şu üç temel soruya cevap verebilme denemeleriyle doludur: Neyi seçmeliyim? Ne yapmalıyım? Neyi istemeliyim? Bu soruların cevapları incelendiğinde görülür ki; bütün cevaplarda ortak olan, neyi seçerse seçsin, ne yaparsa yapsın ve ne isterse istesin onu iradî olarak gerçekleştirmiş olması gerekliliğidir. Her türlü ahlâk için temel şart olan bu bilinçlilik hâli Semiha Cemal'in aşk demiş olduğu hâl için de geçerlidir. Çünkü aşk her şeyden önce bir yönelme hâlidir. Burada bu yönelmeyi diğerlerinden farklı kılan, insanın Aşk'a, bütün diğer bağlanmalardan kurtulduğunda bağlanabilecek olmasıdır. *Semiha Cemal*, "Aşk" adlı romanında, bir kâmil insan tipi olarak betimlediği roman kahramanını tanımlarken şöyle söylüyor: "Denebilir ki yalnız aşk için yaratılmış bir ruh. Bir şeyde kararı yok, bir şeye bağlanmış değil."¹¹ Bu, yalnız Aşka bağlanma hâli, bir bilinçlilik hâlidir. Bu noktada Semiha Cemal'in, bir muhteva dayatmayan ve temele insanın kendini gerçekleştirmesi olgusunu koyduğu bu anlayışın bir ahlâk öğretisi olarak evrenselleştirilebilir olduğu söy-

⁹Semiha Cemal, "Önsöz", *Ruhların Güzelliği*, s.62

¹⁰Semiha Cemal, *Aşk*, s.8-9

¹¹Semiha Cemal, a.g.e., s.37

lenebilir. İnsanın kendisini nasıl gerçekleştireceği sorusunun cevabı ise yine onun ontolojisinde gizlidir. İnsan kendisini, kendini bilmekle gerçekleştirebilir. Fakat insan kendisini, kendisi ile değil, bir başka insan ile bilir, fark eder.

Aşk her şeyden önce bir yönelme hâlidir. İnsanın bir başka insanı ya da Tanrıyı içten, aracısız, doğrudan doğruya kavraması, fark etmesi hâlidir. Bu bir hâl olduğu için de, onu anlatmak güçtür. Semiha Cemal, "ey ateş, ellerim yanmayınca senin ne olduğunu anlayamadım"¹² diyerek, ateşle sembolize ettiği aşkın ancak yaşanarak anlaşılabilirliğini ifade eder. Başkası ile ben arasındaki aracısız bağ olan aşk, insanı kendisi için ve Mutlak Varlık için gerçek bir varlık hâline getirir. Aşk ile kavranan ya da bağ kurulan, bağlanılan varlık artık başkası değil, ben için bir sen varlığı olmuştur. Bu karşılıklı bir tasdik etme, karşılıklı bir tanıklıktır. Dolayısı ile sen, kendisi için ben olmuştur. Bu bağlamda "başkası-öteki", Semiha Cemal'in temel kavramları arasında yer alır demek yanlış olmayacaktır. Başkası ben'in anlamını kendisi ile gerçekleştirdiği varlıktır. Başkası "ben" in aşkınlığıdır, hakikat ile bağ kurabilme imkânıdır. Hakikat artık "aşk" in muhatabı olmuştur, zaten aşkın muhatabından başka hiçbir şey hakikat değildir. İnsanın öteki ile kurduğu bu bağ onu asıl aşka götüren bir yoldur ve Aşk ile bağ kurmak varoluşun tek gerçekleşebilme imkânıdır. Bu bağın kurulabilmesi karşılıklılık gerektirir. Semiha Cemal, "Mecnun'a Leylâ için Mecnun dedikleri gibi, Leylâ'ya da Mecnun'un prestij kiblesinden Leylâ dediler"¹³ diyerek, aşkın bu diyalektik yapısını vurgular. "Aşk Peygamberi" adlı eserinde, Aşk Peygamberi olarak takdîm ettiği karakter, kendisini büyük bir muhabbetle bekleyen her insana her seferinde; "ben geldim", "senin için geldim", "senin için buradayım" demektedir. Bu cümleler roman boyunca sık sık vurgulanmakta ve neredeyse mâşukun bekleyişi, âşkın yönelişinden daha çok dikkat çekmektedir. Yine Aşk Peygamberini anlatırken şöyle söylüyor; "o her yerde iştihakla karşılanmış, daima aşk görmüştü. Aşk-ı ezelf kendini temaşa için ondan zuhura gelmiş, ona hayran olmuştu. Aşk Peygamberinin meftun yüreklerden örülmüş, gözle görülmez bir tahtı, aşk ateşinden bir tacı vardı."¹⁴ Yalnızca bu cümlelerin tahlîli bile Semiha Cemal Hanımın hem ontolojik hem de etik açıdan aşka, âşika ve mâşuka yüklediği anlamları açığa çıkarabilir. Beklenmek ve aşkla karşılanmak onu bir Aşk Peygamberi kılmaktadır. Onda ezelf Aşk olan Tanrı'nın bir yansıması görülmektedir. Ezelf Aşk kendini temaşa için ondan zuhura gelmiş ve ona hayran olmuştur. Ondaki aşk Peygamberliği asıl olarak buna dayanmaktadır ama, bu yansıma ötekilerle karşılaşıldığında muhatap bulmakta ve o bir pey-

¹²Semiha Cemal, *Aşk Peygamberi*, s.5

¹³Semiha Cemal, *Gül Demeti*, s.49

¹⁴Semiha Cemal, *Aşk Peygamberi*, s.77

gamber olmaktadır. Onu aşkla beklemek ve ondaki aşka tanıklık etmek de yine tanığın içindeki aşk dolayısı ile olmaktadır. Bu karşılıklı tanıklık her iki tanığı da ezeli aşkın tanıklığına taşır ve ezeli Aşk da onlara tanıklık eder. Dolayısı ile insan, varoluşunu bu karşılıklı aşk-tanıklık durumunda gerçekleştirir. Semiha Cemal Hanım aynı eserinde, “ateş yanmaya istidadı olan şeyi yakar değil mi? Bundan onun ateşliğine halel gelir mi?”¹⁵ diye sorar. Burada aşkın, âşıklık istidadı ile ilgisine dikkat çekmektedir. İnsan bizatihi âşık olduğu için her insanda bu istidat ezeli olarak vardır. Ancak her bireyde farklı derecelerde ve farklı biçimlerde mevcuttur ve belki de kâinatı böylesine estetik kılan da bu farklılıklardır. Semiha Cemal’in eserlerinden çıkarılabilecek ahlâk görüşüne göre önemli olan, bireyin kendi istihab haddince âşık olmasıdır, olabilmesidir. Bu etik nazariyenin evrensel tarafı da buradadır. Her birey kendi varoluş serüveni içinde bunu hiç değilse aramalıdır. İnsan olmanın gerek ve yeter şartı bu arayıştır. Semiha Cemal Hanımın bu ahlâk öğretisinde bir içerik dayatmadığı görülmektedir ancak bu yaşayışın örnek biçimlerini de vermiyor değildir. Bu örneklendirmeler de yine onun Varlığa ilişkin temel düşüncelerine bağlıdır. Meselâ Aşkın nesnesinde şekil önemli değildir. Aşk yalnızca bir şekil görmek demek değil, hatta belki o şekli hiç görmemek demektir. Zira Mutlak’ın tecellisi şekilde değil, gönüldedir. Aşk Peygamberi adlı eserinde bir kahramanına şöyle söyler; “şekil beni ne kadar aldattı, bakmaya kıyamadığım bir vücut altında ne müstekreh mânâlar gördüm. Bir kitabın kabı istediği kadar mükemmel, güzel olsun. İçini açıp da okuduğum zaman öğrendikten sonra...”¹⁶ Semiha Cemal, ruh-beden düalitesine de vurgu yaparak, şekil ile bedeni kasteder ve bu nedenle ona göre, şekilden münezzehe olan asıl aşka en yakın aşk, şekle takılıp kalmayan aşktır. Bu fikrini yine bir roman kahramanına şöyle söyler: “Aşkı yalnız vücudun ihtirası zannedenler anlamayacaklar beni. Halbuki ben onun ruhuna aşğım. Ben onu görmeyince bu kâinatı halk ve izhar eden “Aşk”a iman etmedim.”¹⁷ Aşk, insandaki tecellisine de olsa aslında hep Mutlak Varlığa duyulan aşktır. İnsanın ruhuna âşık olmak ifadesi de, bir insan karşısında Mutlak Aşk fark etmek ifadesi de bu fikri desteklemektedir. Mutlak Aşk olan Tanrının aşkına muhatap olabilen tek varlık insandır. Fakat insanın kendindeki bu asıla yönelmesi gerekir.

Âşıkın mâşuk ile kuracağı bağ, onun âşığı gönülden kavraması ile alakalıdır. Ancak gözü kendisinden başkasını görmeyen bir beden kölesi olmuş bir ben, başka benlerle içten bir bağ kuramaz. Bir kahramanı, gerçek âşık olduğunu düşündüğü bir insanı anlatırken; “o, kendi canını da mâşuku için sever, o, kendi

¹⁵Semiha Cemal, A.g.e., s.124

¹⁶Semiha Cemal, A.g.e., s.28

¹⁷Semiha Cemal, A.g.e., s.124

varlığını görmekten münezzehtir, ben ise henüz kendi varlığımı sevmekteyim”¹⁸ diyerek, kendi varlığına takılıp kalmanın daha aşağı bir seviye olduğunu vurgular gibidir. Bu fikri anlatmak için Semiha Cemal’in ölümü bir metafor olarak kullandığı görülür. Ölüm ile; kendinden yine kendi iradesi ile ve bir başkası adına vazgeçebilmeyi sembolize ettiği görülüyor. İnsan yalnızca bir beden varlığı olmamakla beraber bedenli bir varlıktır. Nasıl beden aradan çekildiğinde insan Mutlak Aşk ile bütün olacak ise, bedeninin çağrışımların aradan çıkarıldığı ölçüde yaklaşılabilecektir aşka. Semiha Cemal bu fikrini pervanelerin ateşe olan aşkları metaforu ile anlatır. Ateşte ölen bir pervane için; “o ölmüştü... aşk olup gitmişti”¹⁹ ifadesini kullanmakta, canlarını aşka kurban eden bu küçük âşıklar için; “kurban olan cana eğilmeyecek nefha yoktur”²⁰ demektedir. Bile-isteye kendisini başkasına bağlayan ben’in, ölmeden önce ölebilmek olarak ifade bulan bu tavrı ne kadar aşka ilişkin ise, kendisine bağlanılanın da o kadar aşka dahil olması gerekmektedir. Yani ben’in yönelişine cevap vermesi gerekmektedir. Aşkın nesnesi de, aşkın kendisi kadar önemlidir. En azından âşık Asıl Aşkı hissettirebilecek bir mâşuk olmalıdır. “Sen olmasaydın ben aşkı bilmezdim, aşk olmasaydı seni bilmezdim”²¹ cümlesi bu fikrin bir ifadesi gibidir. Semiha Cemal için mutlak mânâda aşk yalnızca Mutlak Varlığa duyulan aşktır zira insanı karşılıksız ve koşulsuz olarak bekleyen ve seven O’dur fakat bu mutlak olandır. İdeal olan aşkın bu en yüksek seviyesinin yaşanması olmakla birlikte, insan kendi varoluş süreci içinde farklı seviyelerde de olsa aşkı yaşmalıdır. Bu sayede insan erdemli bir insan olacak ve asıl aşka doğru yönelebilecektir. “Sakin sevgiden korkma, gönülsüz kalmaktan kork”²² diyerek ifade eder bu fikri. Çünkü ona göre, eserlerinde sık sık ifade ettiği; sadakat, merhamet, lütufkârlık, vefa gibi birçok erdem de aşkla beraber var olur.

İnsan asıl aşka doğru olan yolculuğunda zaman zaman zorlanır. Kendisini asıl aşka götürmeyecek sahte durumlarla karşılaşır. Bir roman kahramanı böyle bir durumda şunları söyler: “Taşkın kahkahalarla kalbimi, hislerimi örtmek için ben de onlarla gülüyorum, söylüyorum. Zevk ve eğlence yerlerinde adeta sıkılıyorum. Orada vefasızlıktan, sahtekârlıktan, sefaletten başka bir şey görmüyorum.”²³ Aradığı vefayı ve sevgiyi bulamamış olan bu roman kahramanı, kendini gerçekleştirme yolunda sık sık hayal kırıklıkları yaşamıştır. Böyle bir durumda

¹⁸Semiha Cemal, *Aşk*, s.50

¹⁹Semiha Cemal, *Gül Demeti*, s.11

²⁰Semiha Cemal, A.g.e., s.15

²¹Semiha Cemal, *Aşk*, s.15

²²Semiha Cemal, *Aşk Peygamberi*, s.31

²³Semiha Cemal, A.g.e., s.9

Semiha Cemal, "sen eğer herkesten vefasızlık görüyorsan, bunda mutlaka biraz da kendi hisseni aramalısın"²⁴ diyerek, insanın tıpkı Tanrı karşısında olduğu gibi, başka insanlar karşısında da bir ayna olarak tasavvur edilebileceğini hatırlatır. Asıl aşk seviyesinde "iki bedende bir tek ruh gibi olmak" söz konusudur. Çünkü asıl olan bedenler değildir. Aşk her bedende ortak olan asıl ruhu görmektir. Maşuk bu nedenle âşıkın kendisinde kendi ruhunu gördüğü bir "sen" varlığıdır. Bu nedenle "sen"ler "ben" için birer aynadır. Aşk, "başkası" ile "ben" arasındaki aracısız bir bağıdır. Aşk ile arada duran başkası da aşıldığında asıl aşka ulaşılır. Bu nedenle başkası, benim kendini aşma imkânıdır. Bütün senleri aşan bir Sen'e yönelme imkânıdır senler. Semiha Cemal'in ifade ettiği bu seviyeden bir aşta, benler ve senler yok olur ve yalnız O kalır.

Aşk olan insan artık her an Mutlak Varlığın huzurunda gibidir. O, Aşk'ın âşığıdır, bu nedenle de Aşk'ın muhatabıdır. Hangi şekil içinde olursa olsun, muhatabı aşk'tır. Kendisi bir gölge âşık da olsa, mâşuku asıl âşıktır. Bu durumda insana düşen etik görev, ontolojik statüsünü unutmamaktır. Yani burada edep, kendisinin asıl olmadığını görmektir.

Semiha Cemal'in varlık anlayışının yalnızca felsefesinin değil aynı zamanda hayatının da temelinde yer aldığı görülüyor. Felsefeci, yazar ve mutasavvıf olan Semiha Cemal'i tanıyanlar onun için şöyle söylüyorlar: "O, iyi ve fena diye iki mefhum bilmez. Onun için her şeyde bir iyilik vardır. *Fena denen kimse, fenalığı iyilik zannı ile yapan şayan-ı merhamet bir şaşıdan ibarettir*, der idi."²⁵ Ona göre gerçekten var olan Mutlak Aşk olan Tanrı olduğu için, gerçekte yalnız İyi ve Güzel vardır ve Aşk'ın kendisini Aşk ile Aşkta açması süreci olan kâinat, İyi'nin ve Güzel'in ilâhî bir tecellisidir. "Aşk"ın "aşk"ta zuhur etmesidir. Bu nedenle ilâhî tecellî en tam mânâsı ile "aşk"ta gerçekleşir. Aşkın gerçekleşebileceği bu tecellîgâh, aşk olabilen insandır. İnsanın Aşk'tan gelen ve Aşk'a giden yolculuğu; bir Aşk'a -doğru- olmak, aşk -dan ibaret- olmak yolculuğudur. Burada insanın aşk olması, tasavvufta ifade edilen "insan talebi ne ise odur" düşüncesi ile de bağlandığında daha iyi anlaşılacaktır. Aşk olmak, Aşk'tan başka bir talebi olmamak, "Hak"tan başka bir talebi olmamak anlamında değerlendirilebilir.

Onu tanıyanlar aslında onu anlatmak için kullandıkları ifadelerle, onun düşüncelerini de özetlemiş gibidirler: "Semiha Cemal herhangi bir varlıkta, o varlığın şahsî kıymetini değil, bu vücuda vücut verenin sun'unu görür."²⁶

²⁴Semiha Cemal, A.g.e., s.14

²⁵Ziya Cemal Büyükkaksoy, "Semiha Cemal", s.7

²⁶Ziya Cemal Büyükkaksoy, A.g.m., s.7

**CUMHURİYET DÖNEMİNİN ÖNCÜ BİR KADIN FELSEFECİSİ:
SEMIHA CEMAL HANIM**

ÖZET:

Cumhuriyetin ilk kadın felsefecilerinden olan Semiha Cemal Hanım, 1905'te doğmuş ve 1936'da vefat etmiştir. Telif edebî-felsefî eserleri ve tercümeleri vardır. 1926'da Darülfünûn'un Felsefe şubesinden mezun olmuş, burada Mustafa Şekip Tunç'un asistanı olarak bir süre çalışmış ve daha sonra liselerde felsefe ve ruhiyat öğretmenliği yapmıştır. Platon, Epiktetos ve Mark Orel'den tercüme-ler yapmış ve bunları kendisinin kaleme aldığı ön sözler ile yayınlamıştır. Platon tercümeleri, hem ilk olmaları hem de Türkiye'de bir felsefe dilinin gelişmesi bakımından önemli bir katkıdır. Semiha Cemal'in eserleri bugüne dek bir felsefeci gözü ile incelenmemiştir. Aynı zamanda bir mutasavvıf olan Semiha Cemal, Türk'e ve İslâmiyet'e ait etik ve estetik değerlerin inşa edildiği, idrak edildiği ve nesilden nesile aktarıldığı bir medeniyetin oluşturucularından ve sembollerinden biridir. Bu makalede, kendi medeniyetimizi anlayabilmek ve anlamlandırabilmek için küçük bir adım olarak, Semiha Cemal'in eserleri ve düşünce hayatı incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlk Kadın Felsefeci, Edebiyat ve Felsefe İlişkileri, Tasavvuf ve Felsefe, Platon Tercümeleri, Semiha Cemal, Aşk, Edep.

**AN OUTSTANDING LADY PHILOSOPHER OF THE
REPUBLICAN PERIOD: SEMIHA CEMAL**

ABSTRACT:

Semiha Cemal, one of the first female philosophers of the Republic, was born in 1905 and died in 1936. She wrote philosophical-literary books and made translations. Graduated from the Department of Philosophy, University of Istanbul (Darülfünun) in 1926, she studied for a while as an assistant of Mustafa Şekip Tunç and later taught psychology and philosophy in high schools. She made translations from Plato, Epiktetos, and Marcus Aurelius and published them with her own prefaces. Her translations of Plato made important contributions in terms of both being preliminaries and developing a language of philosophy in Turkey. Her works have not been analyzed from a philosophical perspective till now. Being a mystic at the same time, Semiha Cemal is one of the symbols and shapers of a civilization in which the Turkic and Islamic ethical and esthetical values were established, perceived and transmitted from generation to generation. In this paper, Semiha Cemal's works and life of thought will be discussed in order to understand and evaluate our own civilization as a preliminary step.

Key words: First female philosopher, literature and philosophy relations, mysticism and philosophy, Plato translations, Semiha Cemal.

KAYNAKLAR:

Ayverdi, Samiha, *Aşk Budur*, Marifet Basımevi, İstanbul, 1938

Ayverdi, Samiha, Nezihe Araz, Safiye Erol, Sofi Huri, Ken'an Rifai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık, Hülbe Yayınları, İstanbul, 1983

[Berkes], Niyazi Hüsnü, "Bazı Eflatun Tercümelere Hakkında", *Felsefe Yıllığı*, Birinci Sene (1931-1932), S.1, s.367-370, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1932

Büyükaksoy, Ziya Cemal, "Semiha Cemal", *Gül Demeti*, Bilgi Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1954

Semiha Cemal, *Aşk peygamberi*, İkdam Matbaası, İstanbul, 1927

Semiha Cemal, *Aşk*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936

Semiha Cemal, *Gül Demeti*, Bilgi Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1954

Semiha Cemal, "Önsöz", *Epiktet*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1932

Semiha Cemal, "Önsöz", *Kendime, Marcus Aurelius Antonius'un Düşünceleri*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932

Semiha Cemal, "Önsöz", *Hayat-ı Beşer Yahut Kevis'in Tablosu*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932

Semiha Cemal, "Ruhların Güzelliği'ne Önsöz", *Eflatun Külliyyatından Yalan-Takva- Ruhların Güzelliği- Fazilet*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933

Semiha Cemal'in Eflatun Külliyyatından Tercümelere

Apoloji (Methiye-Sokrates'in Savunması) ve Kriton (Vazife), Devlet Matbaası, İstanbul, 1932

Tabiat-ı İnsaniye - 1. Alkibiades, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932

Yalan-Takva-Ruhların Güzelliği-Fazilet, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933

Gorgias 1. Kısım, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933

Aşk veya Ziyafet - Gorgias 2. Kısım, Devlet Basımevi, İstanbul, 1936